

נושא העבודה

גיוס נשים לצבא

העבודה מוגשת בחסות "נוער שוחר משפט עברי"

הקדמה אישית

הנושא עליו אכתוב את עבודתי עוסק ב"גיוס נשים לצבא".

נושא זה מעניין אותי במיוחד, וזאת לאור העובדה שהנושא של "גיוס נשים לצבא" זה נושא שעולה לשיח בחברה הישראלית פעמים רבות, וגם בימינו אנו נושא זה מדובר מאוד.

כך לדוגמא השיח בחברה החרדית בה מתנגדים לגיוס לצבא, וגיוס נשים בפרט, או בחברה החילונית שבא יש דיאלוג האם בנות צריכות לשרת בתפקידים קרביים.

בשל כך, אני סבור כי כתיבת עבודה על נושא זה תעשיר את הידע שלי בנושא, ותאפשר לי הבנה רחבה יותר כאשר אנהל שיחה עם אנשים בנושא זה.

בנוסף, יהיה מעניין לבחון את גיוס הנשים לצבא במשפט העברי, וללמוד כיצד בעבר התייחסו לגיוס נשים לצבא, האם הן התגייסו לצבא? האם בזמן מלחמה היה צורך בגיוס נשים? האם זה משנה אם תפקיד האישה הוא קרבי או לא? וכדומה...

תוכן העניינים

1	הקדמה אישית.....
3	מבוא
4	פרק 1: גישת המשפט העברי
5	איסור נשיאת כלי נשק ע"י אישה
7	עצם פעולת ההריגה של אישה.....
8	השתתפות נשים בתפקידים עורפיים
12	פרק 2: גישת המשפט הישראלי.....
14	גיוס נשים לתפקידים קרביים בצה"ל
18	פרק 3: השוואה בין גישות המשפט העברי והמשפט הישראלי
18	נקודות שוני
19	נקודות דמיון
21	פרק 4: סיכום
22	רשימת ביבליוגרפיה.....

מבוא

עבודה זו תתמקד בנושא "גיוס נשים לצבא", ותחולק לשלושה חלקים.

החלק הראשון יתמקד במשפט העברי, ויבחן את גיוס הנשים לצבא באופן שותף וכן בתקופות קשות בהן עלול להיות צורך כלשהו לגיוס הנשים לצבא, לדוגמא בזמן מלחמה, וכן את התפקיד אליו מתגייסת האישה (האם הוא קרבי או לא).

כמו כן, חלק זה יבחן מה אומרים דמויות חשובות מהעבר על גיוס הנשים לצבא (הרמב"ם לדוגמא).

החלק השני של העבודה יתמקד במשפט הישראלי של ימינו, ובו תבחן החקיקה במדינת ישראל בנוגע לנושא זה, ויוצגו פסקי דין ישנים וחדשים יותר בנושא זה.

החלק השלישי של העבודה יערוך השוואה שתציג את הדומה והשונה בין המשפט העברי והישראלי, ובסיום העבודה יכתב סיכום קצר שיכלול את תוכן העבודה ומסקנות כלליות שלמדתי מהעבודה.

פרק 1: גישת המשפט העברי

בפרק זה נבחן את גיוס הנשים לצבא במשפט העברי במספר היבטים: גיוס נשים לתפקידים קרביים, גיוס נשים לתפקידים לא קרביים, והתנדבות נשים לצבא ע"פ המשפט העברי.

הביטוי "וכלה מחופתה":

הרמב"ם בהל"מ מלכים (פ"ז ה"ד) כתב: "בד"א שמחזירים אנשים אלו מעורכי המלחמה במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה". מאמירתו זו של הרמב"ם, ניתן להבין כי גם הגבר וגם האישה יוצאים למלחמה בשעת הצורך, אך עם זאת נשאלת השאלה מה יהיה תפקידה של האישה כאשר תצא "מחופתה" על מנת לעזור במלחמה. עונים על כך הרדב"ז והתפא"י:

כתב הרדב"ז ע"ז: "... אלא דקשה, וכי דרך הנשים לעשות מלחמה דקתני וכלה מחופתה, והא כתיב כל כבודה בת מלך פנימה. דחתן יוצא מחדרו, כלה יוצאת מחופתה שאינה נוהגת ימי חופה. ואפשר במלחמה מצוות הנשים היו מספקות מים ומזון לבעליהן, וכן המנהג היום בערביות".

כלומר, על פי הרדב"ז, תפקיד האישה בעת יציאת למלחמה אינו להלחם, אלא לספק מים ומזון לבעליהן ולשאר הגברים אשר נלחמים (לתמוך בהם לספק את צורכיהם הבסיסיים).

והתפא"י (סוטה פ"ח, מ"ז) כתב: "אשה לאו בת מלחמה, רק לספק מזון ולתקן הדרכים אף היא יוצאת".

מכאן אנו מבינים כי גם התפא"י מסכים עם הרדב"ז, שכן תפקיד האישה בזמן המלחמה הוא לדאוג להקל על הלוחמים ולספק להם מזון.

איסור נשיאת כלי נשק ע"י אישה

עוד יש להעיר במה שכתב הרדב"ז שאין נשים יכולות להשתתף בעצם פעולות המלחמה רק מצד הכתוב "כל כבודה בת מלך פנימה", כי נראה שגם איסור יש בדבר. איסור זה נלמד במס' נזיר (נט,ע"א), שכן רבי אליעזר בן יעקב אומר: "מנין שלא תצא אישה בכלי זיין למלחמה? ת"ל לא יהיה כלי גבר על אישה".

חשוב לציין כי בדבריו ר' אליעזר בן יעקב נקט בלשונו את האיסור דווקא כשיוצאת אישה למלחמה, הרי עיקר האיסור הוא איסור לבישת כלי המלחמה שהם כלי גבר לדעתו של ר' אליעזר בן יעקב, ולכן אין הבדל בין שלובשתם בשעת מלחמה או שלום. ניתן לראות שדבריו של רבי יעקב זהים לדברי הרמב"ם שכתב בסהמ"צ (ל"ת לט): "שהזהירנו מהמשך אחרי חוקות העכו"ם שתהיינה הנשים לובשות בגדי האנשים ושיתקשטו בתכשיטיהם". ועוד הוסיף הרמב"ם לכתוב (בל"ת מ): "שהזהירנו מהתקשט האנשים בתכשיטי הנשים. וזאת הפעולה שיעשו לעורר את הטבע לזימה, כמו שהוא מבואר בספרים המחוברים לזה. והרבה מה שיושם בתנאי בעשיית הטליסמא ויאמר אם יתעסקו בו אדם ילבש בגדי נשים ויתקשט בזהב ופנינים והדומה להם, ואם הייתה אישה תלבש השריון ותזדיין בחרבות. וזה מפורסם אצל בעלי הדעת הזאת". הרי שהרמב"ם מפרש את עיקר האיסור מצד המשכות אחרי חוקות העכו"ם, וחוץ מזה גם מצד היותו עניין של זימה. ונראה שבא ר' אליעזר בן יעקב ומוסיף על

הרמב"ם שאסר שלא יילבש איש בגדי אישה ויישב בין הנשים, שכן יש בזה תועבה של זימה ממש, ואפילו כשעושים דברים שיש בהם כדי לעורר את הטבע לזימה כל כך גדולה אסור. ולא זו בלבד, אלא אפילו כשהמעשה יש לו מטרה אחרת שנושאת את הנשק לצורך מלחמה ולא לנוי וקישוט, שלא לכוונת זימה, בכל זאת דבר זה אסור, שכן בכלל אסור שיהיה כלי גבר על אישה.

הרמב"ם נשען על דברי ר' אליעזר בן יעקב בקצת שינוי: "לא תעדה אישה עדי האיש כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש כלי זיין". והוא לא הזכיר את איסור היציאה בכלי שריון וכן לא הזכיר שהאיסור תקף אפילו בזמן מלחמה כפי שהזכיר ר' אליעזר בן יעקב. אך עם זאת ניתן להבין את דעת הרמב"ם בצורה ברורה בעזרת מה שכתוב בתפא"י מס' שבת (פ"ו, מ"ה) במ"ש: "לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת, רא' אומר תכשיטין הם לו, וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי". וכתב על זה התפא"י: "מיהו בשריון וקסדא לעיל משנה ב, מודו רבנן דפטור מדעכ"פ מלבושי הגוף הם". הרי ששריון נחשב למלבוש. ועל כן אפשר לומר שכשאישה לובשת שריון, הרי היא עוברת עבירה בין בשעת מלחמה ובין שלא בשעת מלחמה, וזאת כיוון שזה מלבוש של גבר. אולם חרב ושריון הם לא מלבוש ואף לא תכשיט (לדעת חכמים), רק במלחמה עוברים על זה, כי במלחמה הרי זה משמש ככלי איש. וזאת הסיבה שהרמב"ם כתב כי לא יהיה לבוש גבר על אישה, ולא כתב שלא תלבש אישה כלי זיין של גבר, כי חייבים גם על מה שאינו מלבוש. כלומר כל מה שהוא כלי שמשתמשים בו, וגם אם בשעת מלחמה, כי אז הרי הוא בשימוש. ולעומת הרמב"ם, ר' אליעזר בן יעקב שנקט בלשונו כלי זיין דקדק לומר דווקא בשעת מלחמה כי אז הוא נחשב לכלי גבר. אם כך אכן הרמב"ם רצה להשמיע שיש ממיני הזיין שאסור תמיד, על כן נקט בלשונו הלבשת שריון.

לסיכום נשיאת כלי נשק על ידי אישה יאמר כי ר' אליעזר בן יעקב והרמב"ם נתנו את טעם האיסור משום שזה מעורר הטבע לזימה, וכן אין אישה יכולה ללבוש כלי זיין ולשאת חרב, אם כך נראה לכאורה שגם שלא בשעת מלחמה האיסור קיים.

בנוסף אנו מבינים כי אם אישה לובשת מלבושי מלחמה היא עוברת תמיד, ואם שמה עליה כלי זיין הרי היא עוברת בין בשעת מלחמה ובין לא. בנוסף לכך, יש איסור מדאורייתא ממש לאישה להשתתף במלחמה בכלי נשק, בין דרך מלבוש בין שלא בדרך מלבוש.

חשוב להבהיר כי על פי הרמב"ם ור' אליעזר בן יעקב, אין האישה מורשת לשאת לבוש של גבר או כלי מלחמה, ומכך נובע כי השריון, אשר הוא כלי כבד שמכביד על נושאו, משום סיבה זו הוא לא ישמש לתכשיט ביום יום ויהיה שימוש בוא רק במלחמה. אך בניגוד לשריון, חרב היא כלי יותר קל שלא דורש בהכרח כוח לנשיאתו, מה שהופך אותו לכלי שאינו מיוחד לגבר. החרב משמשת גם ביום יום להגנה עצמית, ולכן לנשים אסור יהיה לשאת חרב לשם מלחמה או הגנה עצמית. אך אנו למדים ב"תורה תמימה" כי אין זה פוסל לגמרי שאישה תעשה שימוש חד פעמי בחרב לצורך חיתוך של חוט או חבל כלשהו, גם משום שאין זה ייעודה של החרב.

עצם פעולת ההריגה ע"י אישה

ה"חינוך" (מצ' תכה) לעניין הריגת ז' עממים כתב: "ונוהגת מצווה זו בזכרים ונקבות". ואילו לעניין מלחמת עמלק (מצ' תרג) כתב: "ונוהגת מצווה זו בזכרים כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב ולא לנשים".

ישנו קושי בחילוק שבין מצוות מחיית עמלק למצוות השמדה ז' העממים. ונראה שהחילוק, במצוות השמדת ז' העממים, כתב החינוך שאם "בא לידו אחד מהם ויכול להרגו מבלי שיסתכן בדבר ולא הרגו בטל מצווה עשה". יוצא שזוהי מצווה שאינה תלויה במלחמה, אלא שקיום המצווה יתכן בין השאר ע"י מלחמה.

ולא כן במחיית עמלק שזוהי מצוות הציבור כלשון החינוך שם. כלומר, כל הציבור יילחם נגד עמלק כולו. אבל אין שם מצווה שיחידים יהרגו מהם, אפילו אם יש להם אפשרות לזה. ועל כן מבואר יפה החילוק בחיוב הנשים במצוות אלה.

כי מצוות מחיית עמלק שהיא מצווה ע"י מלחמה אין זה נוהג אצל נשים. לא כן מצוות השמדת ז' העממים שאינה ע"י מלחמה דווקא, ולכן זה נוהג גם בנשים.

השתתפות נשים בתפקידים עורפיים

לפי טעמו של הרדב"ז יש לפטור נשים לגמרי גם משירותים לא קרביים. וזאת משום שדרכו של איש לקדם ואין דרכה של אישה לקדם, ויש לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים. הכוונה כאן היא שבעבר היה נוהג שאנשי התפקידים העורפיים היו אחראים על סיפוק מים ולחם ללוחמים, וגברים הגישו מצרכים לגברים, זאת כאשר הנשים לא יכלו לקדם את הדרוש כלפי הגברים משום "כבודה בת מלך פנימה". כלל זה של "כבודה בת מלך פנימה" הוא כ"כ ברור עד שמטעם זה הותרו העמוניות והמואביות לבוא בקהל, שהיו פטורות מלקדם אפילו נשים לקראת נשים. אם כך מכל שכן לעניין גיוס נשים אפילו לתפקידים לא קרביים ודאי שמתנגד הוא למושג "כל כבודה בת מלך פנימה".

ויש להביא עוד ראיות שאף במלחמות אין חובה לנשים להשתתף שהרי מלחמת יהושע לכבוש ד"ה חובה (סוטה מד, ע"ב): ומקרא מלא כתוב אצל בני גד ובני ראובן: "טפנו נשנו ומקנינו יהיו שם בערי הגלעד" (במדבר לב), הרי שנשים בדומה לטף נשארו בעריהם ולא יצאו אף לספק מים ולתקן הדרכים. כמו כן, אמרו בקידושין (ב, ע"ב) - בדרך אחד יצאו אליך - "קרא במלחמה קאי, ודרכו של איש לעשות מלחמה". ואין דרכה של אישה לעשות מלחמה". והמדובר בכתוב זה הרי הוא מלחמת מצווה שהיא עזרת ישראל מיד ואף על פי כן אמרו - אין דרכה של אישה לצאת. וכן אמרו שם (לה, ע"א): "דרכו של איש לכבוש ואין דרכה של אישה לכבוש". ב- "תורה תמימה" פרשת בראשית שמפרש כוונת הדברים, שמכיוון שרק על האיש מוטלת המצווה של כיבוש הארץ, פטורה היא גם מהשתדלות להרבות אנשים. ואילו הייתה לאישה חובה לספק מים ומזון, הרי יש גם אצלה חובת כיבוש (אבל אין לה).

מכיוון שלמדנו שהשתתפות אישה בצבא יש איסור בשימוש בנשק משום "לא ילבש" וכו', ואף בלא שימוש נשק משום "כל כבודה בת מלך פנימה", מעתה ברור שאין לחלק גם בין גיוס חובה להתנדבות מרצון, וכשם שאסור לגייסה, כן אסור לה להתנדב מרצונה.

עפ"י דרכו של הרה"ח, שגם שימוש בתפקידים לא - קרביים כלולים במשפט "כל כבודה בת מלך פנימה", ניתן להבין שגם בסוף דבריו של הרדב"ז לא חשב שאישה תפעל במערכת המלחמה ממש אלא בסיפוק מים ומזון. ועם זאת הוא שהקשה ממה שנאמר "כל כבודה..." שגם זה אין לה לעשות. ומכאן אפשר להסיק שהכוונה שתספק מים ומזון לבעלה דווקא, שבזה אין שום איסור. אולם אין לזה הכרח ברדב"ז, וזאת כי דין זה על תפקידה המיוחד של האישה שמספקת רק לבעלה היה צריך להתפרש בגמרא וברמב"ם. ונראה שגם הרדב"ז לא כיוון לזה. וכיוון שבמלחמות מצווה שכולם

בחסות "נוער שוחר משפט עברי"

גיוס נשים לצבא

יוצאים למערכה, סיפוק המים והמזון בהכרח נשאר על הנשים ועל הזקנים והתשושים. ואספקת מים ומזון וכיוצא בזה במלחמה יש בו משום פיקוח נפש, כי הרי במקום שהנשים ייצטרכו להעסיק את הכוח הצבאי הנלחם, ולא אמרה תורה לסמוך בזה על הנס, אלא כל מה שאפשר להגדיל את הצבא מגדילים.

וכמו כן מתוך המשפט ו"כי דרך נשים לעשות מלחמה", שהכוונה על השתתפות במערכות המלחמה ממש. אך הדבר סותר את האיסור של "כלי גבר". ועל כן מובן שאין דרכה בכך, כלומר שאינה יכולה לעשות מלחמה ולא תהא תפארתה על דרך זו, ולזה הוא מובא הכתוב שפירושו שכבודה ותפארתה של האישה אינם יכולים להתבלט בשדה הקרב אלא בבית פנימה. וע"כ אין לומר שהתורה הטילה עליה חובה זו שאינה יכולה להוציא לפועל כלל. ובזה מיושבת גם הערתנו על הרדב"ז שהובאה בדברי הרהמ"ח (להלן).

עוד כתוב בספר החינוך בנוגע לדברי הרדב"ז שהזכרנו לעיל, שלגבי גיוס הנשים לתפקידי קרב יש לתת טעם נוסף על מש"כ הרדב"ז, כי לב נשים רך מטבען ואינן מסוגלות לעמוד בקשרי מלחמה, וע"כ אין לשתפן אפילו במלחמות מצווה כדרך שנשלח הביתה היראים ורכי הלבב בכל סוגי המלחמה. ואחר זאת בהמשך דבריו כתב: "בד"א שמחזירים אנשים אלו מעורכי המלחמה במלחמות הרשות אבל במלחמת מצווה הכל יוצאין", ואיך אפשר להוציא מן הכלל את רכי הלבב. והנה הרמב"ם כתב: "אחד מלחמות מצווה ואחד מלחמת רשות ממנים כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה". ועם זאת כתב הראב"ד: "אפשר להיות זה לעניין אל ירך לבבכם". לשונו זה מוכיח שהמכוון לעניין תוכחת המלחמה לעורר הלבבות כדכתיב: "ודבר אל העם שמע ישראל וכו' אל ירך לבבכם אל תיראו וכו', כי ה' אלקיכם ההולך עמכם". אבל אינו דן על ההכרזה על חזרה מעורכי המלחמה. ועוד שהרי הרמב"ם כתב:

בחסות "נוער שוחר משפט עברי"

גיוס נשים לצבא

"ואח"כ מדבר השוטר מעצמו ואומר מי האיש הירא ורך הלבב. נמצא שהמשוח מלחמה בכלל אינו המכריז על חזרת הירא ורך הלבב, א"כ א"א בכלל לפרש מש"כ הראב"ד אפשר להיות זה לעניין אל ירך לבבכם". הכוונה על ההכרזה של מי הירא ורך הלבב, שהרי הכהן לא היה המכריז בזה גם במלחמת רשות.

ונמצא שאין מקום לפטור גם נשים מצד רכות הלב במלחמת מצווה ואין הפטור אלא מצד "כלי גבר" וכנ"ל מצד "כל כבודה בת מלך פנימה" כדרך הרדב"ז.

לסיכום השתתפות נשים בתפקידים עורפיים, ישנן מספר סתירות במקורות בכל הנוגע לסוגיה זו, אך חרף זאת אנו כן יכולות לומר כי לא ממעטים המקורות אשר רואים בהשתתפות הנשים בתפקידים לא עורפיים כדבר מותר ואף הכרחי, בניגוד לפירושים אחרים השוללים את השתתפות הנשים גם בתפקידים לא עורפיים. חשוב להזכיר גם כי גם למדנו שאין זה משנה האם אישה תחליט לשרת מרצון או לא, וזאת משום מצוות ופירושים שדנים בשאלה האם מותר או אסור ולא בשאלה האם מרצון או לא.

פרק 2: גישת המשפט הישראלי

כמו בפרק הראשון, גם בפרק זה נבחן את גיוס הנשים לצבא בימינו אנו במספר היבטים: חובת הגיוס לצבא כלפי נשים, גיוס נשים לתפקידים קרביים, וכמו כן נציג פסקי דין הן מימי קדם והן פסיקה מעודכנת יותר מהשנים האחרונות.

גיוס חובה לצה"ל:

בשנת 1949 לאחר הקמת מדינת ישראל נקבע בחוק שירות ביטחון, כי צה"ל מוסמך לגייס כל אזרח, שיחויב בהתייצבות על פי החלטת הצבא. לפי חוק זה, עמדה תקופת השירות על 24 חודשים לגברים ו- 12 חודשים לנשים. לאורך השנים חלו שינויים בזמן השירות, כאשר השינוי האחרון שבוצע החל ביולי 2015, ובוא הפך זמן השירות של גברים ל- 32 חודשים, וזמן השירות בצה"ל של הנשים עלה ל- 28 חודשים.

מכך אנו מבינים, כי במדינת ישראל מאז הקמתה ועד היום, ישנה חובת שירות לנשים בצבא בדיוק כמו חובת הגברים לשרת בצבא, אך עם זאת זמן השירות של הנשים בצה"ל קצר מזה של הגברים.

בנוסף, משום חובת השירות בצבא כלפי נשים, ברור כי לא יהיה כל קושי בשירות הנשים בתפקידים לא קרביים, זאת בניגוד למשפט העברי, ולכן המשך פרק זה יתמקד בבעית השירות הקרבי של הנשים בצה"ל, ובדיאלוג שזה מעורר בחברה הישראלית.

בחסות "נוער שוחר משפט עברי"

גיוס נשים לצבא

יחד עם זאת, על מנת להבין ולהמחיש בצורה מלאה את העובדה כי כל אישה יכולה לשרת ואף חייבת לשרת בצה"ל (מבלי התייחסות לתפקיד השירות), נציג את פס"ד ליאורה מילוא נ' שר הביטחון שהתקיים מתוך עתירה לבג"ץ ע"י המתלוננת.

העותרת, אזרחית ישראל כבת שמונה-עשרה, שסירבה להתגייס לצה"ל ונמקה את סירובה בטענה כי "טעמים שבמצפון" מונעים ממנה משרת ב"צבא הכיבוש של מדינת ישראל" השוהה ביהודה ושומרון, ובעזה. לטענתה, לולא שהייתו של צה"ל בשטחים אלו, הייתה העותרת נכונה לשרת בצבא. העותרת פנתה לגורמים המוסמכים בבקשה כי יפטרו אותה מן השירות הצבאי, אך בקשותיה נדחו בהסתמך על ההלכה הנוהגת ולפיה פטור מטעמי מצפון יכול שיינתן אך ורק ל"סרבנים מלאים", כלומר למתנגדים לשירות הצבאי באשר הוא שירות צבאי- ולא לסרבנים אחרים כדוגמתה.

היא עתרה שוב לבג"ץ בטענה כי זכאית לפטור משירות ביטחון מכוחה של הוראת סעיף 39 לחוק שירות ביטחון תשמ"ו-1986, המקנה פטור משירות לאישה שהוכיחה כי טעמים שבמצפון או טעמים שבהווי משפחתי דתי מונעים אותה מלשרת בשירות ביטחון. לטענתה, הוכח כי "טעמים שבמצפון" אכן מונעים אותה מלשרת בצה"ל, וכמסקנה זכאית היא לפטור שבחוק. העותרת לא כפרה בהבחנה שבין "סרבנות מלאה" לבין "סרבנות סלקטיבית", בטענה כי "סרבנות מלאה" עשויה לפטור משירות צבאי בשל "טעמים שבמצפון" בעוד ש"סרבנות סלקטיבית" אינה סרבנות המוליכה לפטור משירות צבאי, אך לטענתה תופשת הבחנה זו רק לעניינם של גברים הזוכים לפטור משירות ביטחון מכוחו של סעיף 36 בחוק- שאינו מקנה פטור חוקי ומפורש מטעמי מצפון, ואין לה תוקף לעניינם של נשים הזכות לפטור מכוח סעיף 39 לחוק המדבר מפורשות בפטור של "טעמים שבמצפון". העותרת טענה אפוא כי חוק שירות ביטחון מקנה לה, בתור היותה אישה, פטור מטעמי מצפון באשר טעמי מצפון הם, וכך

בחסות "נוער שוחר משפט עברי"

גיוס נשים לצבא

ללא הבחנה בין "סרבנות מלאה" לבין סרבנות מסוג אחר. די לה לטענתה, שתוכיח כי כל טעם מצפון שהוא, מונע ממנה מלשרת שירות ביטחון, ואז זכאית היא לפטור משירות ביטחון.

בניגוד לטענותיה, הטענה המרכזית של השופטים הייתה כי הם לא מוצאים הבדלים מהותיים בין סעיף 36 לבין סעיף 39 לחוק שירות ביטחון לו טוענת העותרת בנוגע לעניין זה, ועל כן דחו את בקשתה.

בדוגמא זו אנו יכולים לראות כי "סרבנית מצפון" ניסתה להיעזר בעצם היותה אישה על מנת להימנע משירות ביטחון בצה"ל, אך בג"ץ לא קיבל את טענותיה. הנקודה אותה אני רוצה להדגיש, היא שנשים מחויבות לשרת בצה"ל, ועצם היותן נשים, אינו משנה.

גיוס נשים לתפקידים קרביים בצה"ל

מעמדו הייחודי של צה"ל בחברה הישראלית והיותו, גם כיום, "צבא העם" הופכים אותו לזירה של מאבק בין קבוצות שונות בחברה הישראלית.

פסק דין אחד שיכול להאיר לנו על השוני בשירות הקרבי בין הנשים לגברים בצה"ל הוא פס"ד אליס מילר נ' שר הביטחון.

פסק הדין בעניין מילר הוא אחד מפסקי הדין החשובים ביותר שניתנו על ידי בג"ץ בעניין השירות הקרבי של הנשים בצבא, והוא חולל שינוי במדיניות הצבא בתחום הצר של פתיחת שערי קורס טיס לנשים, ויש הטוענים כי יצר שינוי בתחום הרחב יותר של אופי שירות החובה בצה"ל לנשים.

בחסות "נוער שוחר משפט עברי"

גיוס נשים לצבא

אליס מילר גויסה לצה"ל במסגרת העתודה האקדמית. היא הייתה בעלת רישיון טיסה אזרחי, אותו קיבלה בדרום אפריקה, וכן רישיון זה תקף במדינות רבות אחרות. היא השלימה את לימודיה בהנדסת אווירונאוטיקה בטכניון והתייצבה לשירותה הצבאי. לפני תחילת השירות הפעיל פנתה מילר בבקשה לעבור את המיון הראשוני לקורס טיס. בקשתה נדחתה על ידי קצינת העתודה בטענה שעל פי הוראות הפיקוד העליון אין לשלב נשים במקצועות לחימה. מילר ערערה על ההחלטה וזומנה לפגישה עם מפקד חיל האוויר. גם לאחר פגישה זו לא שינה הצבא את עמדתו. סירובו של צה"ל לאפשר את קבלתה לשלב המיונים המוקדמים לקורס טיס עקב היותה אישה, סלל את הדרך לפנייה לבג"ץ.

לטענת מילר, עמדת המדינה הפוסלת מראש ובאופן מוחלט קבלה של נשים לקורס טיס היא אפליה על רקע מגדרי, המפרה את זכות היסוד לשוויון בין המינים. הביטוי הראשון של אפליה זו הוא שלילת ההזדמנות השווה לשרת בצבא כטייסת ולתרום את חלקה של מילר לביטחון המדינה, להגשים את רצונה ולמלא את יכולתה. ביטויים נוספים של האפליה כתוצאה משלילת האפשרות לשרת כטייסת הם חסימת הדרך להתקדמות לתפקידים בכירים בחיל האוויר ובצבא בכלל. בנוסף, שלילת האפשרות הזו פוגעת בסיכוי העתידי להשתלב כטייסת בשוק האזרחי.

לטענת המדינה, עיקרון השוויון בין נשים לגברים אינו חל על חוקים ותקנות הנוגעים לשירותן של נשים בצה"ל. החוק מבחין בין נשים לבין גברים לעניין היקף חובת השירות ותנאי השירות של נשים, בשל השוני המובהק במאפיינים הרלוונטיים שבין המגדרים. ההתייחסות השונה לשירותן של נשים נסמכת על שונות בנתונים, ולכן אינה בגדר אפליה פסולה. לדברי המדינה, מניעת קבלתה של מילר לקורס טיס אינה הגישה החברתית הגורסת כי אין לחשוף נשים לסיכוני הלחימה אל מול האויב

בחסות "נוער שוחר משפט עברי"

גיוס נשים לצבא

והנפילה בשבי, אלא מ"טעמים תכנוניים", שאינם מאפשרים לצה"ל לאפשר לחיילות לשרת כטייסות בחיל-האוויר. טעמים אלו הם שהכשרתן של טייס היא ממושכת וההשקעה הכספית במימון ההכשרה רבה מאוד. זאת כאשר ההכשרה מבוססת על ההנחה שהטייס ישרת תקופה ארוכה (שבע שנים בשירות סדיר ולאחר מכן בשירות מילואים של יום מילואים מדי שבוע בשבוע, כדי להישאר בכושר טיסה). חיל האוויר טען כי גם אם יהיו נשים שיהיו מוכנות להתנדב לשירות כזה, הן עלולות להתחרט ולהחליט להפסיק את ההתנדבות (כפי שהחוק מאפשר להן), בעיקר לאחר שיהפכו לאימהות. הטענה היא כי מסיבות אלה, התפקיד אינו מאפשר שילובן של נשים. לדברי המדינה, בחירת המועמדים לשיבוץ בתפקיד צבאי כלשהו חייבת להתבסס על צרכי הצבא בלבד, ולכן על שיקול הדעת של הצבא לגבור על שיקולים אחרים.

שלושה מתוך חמישה שופטים קבעו כי יש לפתוח בפני מילר (ונשים בכלל) את קורס הטייס, וזאת משום שבהשוואה שבין הזכות לשוויון לבין פגיעה בביטחון המדינה יש להסתכל על המידתיות, שכן במקרה זה עלולה להיות פגיעה מזערית בביטחון המדינה, בניגוד לזכות לשוויון בין המגדרים שמופרת לגמרי, ולאור כך הזכות לשוויון גוברת.

בנוסף, הפגיעה הכספית שעלולה להיגרם לצה"ל במידה ואישה תפרוש מהתפקיד שווה את קיום הזכות לשוויון.

בניגוד אליהם, שני שופטים מתוך חמישה טענו כי יש לאפשר לגורמי הביטחון הלאומי לפעול על פי שיקוליהם כדי להבטיח את טובת ביטחון המדינה, כל עוד לא מדובר בהחלטות שנגועות בחוסר סבירות קיצוני, או בחוסר תום-לב. קל וחומר תחת מצבה הביטחוני הייחודי והרגיש בו נמצאת מדינת ישראל.

בחסות "נוער שוחר משפט עברי"

גיוס נשים לצבא

כמו כן, ההבדל בין גברים לנשים בנישואין, היריון ולידה, מהווה הבדל רלוונטי אשר מצדיק את הטענה כי מדובר בהבחנה מותרת ולא באפליה פסולה.

לאור פסק הדין במשפט של אליס מילר, מילר הותרה להתמין לקורס הטייס, וקורס הטייס, ועוד תפקידים כמו קורס חובלים ומשמר הגבול נפתחו לשירותן של נשים.

מפסק דין זה בעניין מילר, אנו למדים כי בעבר היה שוני מהותי בין השירות הקרבי של נשים וגברים בצה"ל, שהצטמצם בעקבות פסק הדין, ונפתחו תפקידים קרביים שלא היו פתוחים קודם לכן לנשים.

בנוסף, לאור פס"ד מילר, נפתחה יחידה קרבית של שירות משותף של גברים ונשים הנקראת "קרקל", ובמהלך השנים נפתחו עוד יחידות מעורבות כאלו כדוגמת "ברדלס" ו"אריות הירדן".

עם זאת, כיום ישנם עדיין תפקידים שלא פותחים את שירותם בפני נשים, כגון תפקידים בסיירות ובכוחות המיוחדים.

נושא השירות הקרבי של נשים בצבא, והן השירות המעורב של נשים וגברים בצה"ל הינם נושאים מדוברים בחברה הישראלית, ופורצים דיאלוגים אודות נושאים אלו לעיתים קרובות.

פרק 3: השוואה בין גישות המשפט העברי והמשפט הישראלי

בפרק זה נשווה בין גישת המשפט הישראלי לבין גישת המשפט העברי עליהן כתבנו בפרקים הקודמים, תוך הצגת הדומה והשונה ביניהם.

נקודות שוני

נקודת השוני הראשונה בין גישת המשפט הישראלי והעברי, ואולי הבולטת ביותר, היא עצם גיוס הנשים לצבא.

כפי שלמדנו בפרק הראשון, ע"פ המשפט העברי אין אישה יכולה להתגייס לצבא, ואף תפקידה כתומכת קרב מוטל בספק.

זאת בניגוד למשפט הישראלי (מדינת ישראל כיום), שבניגוד מוחלט למשפט העברי, ישנה חובת גיוס לצבא, שחלה גבי כלפי נשים.

בנוסף, במשפט העברי שהשתתפות אישה בתפקיד קרבי אסור בצורה חד משמעית, בצה"ל אישה יכולה לשרת בתפקידים קרביים, ומגוון תפקידים קרביים וקורסים נפתחו בפני נשים במהלך השנים מקום המדינה ועד היום- כפי שלמדנו.

נקודת שוני נוספת בין גישות המשפט העברי והישראלי, היא סיבת האיסור/המניעה מקבלת נשים לתפקידים קרביים.

על פי המשפט הישראלי, תפקידים קרביים מסוימים סגורים בפני נשים מתוך שיקולים לעתיד האישה והשוני הפיזי שבין גברים לנשים, בזה נכלל גם השיקול של מקרה בו

בחסות "נוער שוחר משפט עברי"

גיוס נשים לצבא

טיפול אישה בשבי, ובנוסף השיקול הכלכלי בהשקעה בנשים לתפקידים בהם מספר הנשים מצומצם וחשש שהאישה תעזוב תפקידים כלשהם בעתיד (כמו שראינו בפס"ד מילר).

לעומת זאת, במשפט העברי שיקול האיסור על אישה מלהשתתף בתפקידים קרביים הוא שיקול שונה לגמרי, הנובע מאיסורים כמו "כל כבודה בת מלך פנימה", ואיסורים נוספים שנלמדו, האוסרים על אישה להשתתף בלחימה מסיבות שונות, לדוגמה איסור האישה ללבוש בגדי גבר- בהם נכללים השריון והחרב.

עוד נקודות שוני בין המשפט העברי לישראלי היא משך השירות (אם בכלל).

כידוע לנו, זמן השירות בצה"ל הוא קבוע (למעט מקרים חריגים כחתימת קבע), והוא עומד כיום על 28 חודשים לנשים.

במשפט העברי בניגוד לכך, גם אם תשרת האישה בעורף ותגיש סיוע עורפי ללוחמים, משך השירות לא יהיה קבוע, והוא יהיה עד לסיום המלחמה או עד לחלוף הצורך בסוג הסיוע אותו נותנת האישה.

נקודות דמיון

נקודת דמיון אחת בין גישת המשפט העברי לבין גישת המשפט הישראלי, היא עצם השוני בשירות הצבאי שבין נשים לגברים.

במשפט העברי השוני בולט עד מאוד, הוא מתבטא בכך שהאישה מנועה מלשרת בצבא בתפקידים קרביים ללא ספק, ובתפקידים עורפיים ישנם פירושים שונים לגבי איסור זה כלפי נשים אבל ברור כי אין הגברים והנשים שווים בשירות במלחמה.

בחסות "נוער שוחר משפט עברי"

גיוס נשים לצבא

בצה"ל ישנו הבדל בין שירות הנשים לשירות הגברים בצבא גם כן. ראשית כל, ישנם תפקידים קרביים שסגורים בפני נשים, הניגוד לגברים בפניהם כל התפקידים הקרביים היו פתוחים וגם פתוחים כיום. ובנוסף, משך שירות האישה קצר יותר מזה של הגבר (28 לעומת 32 חודשי שירות של הגברים).

נקודת דמיון נוספת שבין השירות בצבא של גברים לעומת נשים במשפט העברי ובמדינת ישראל כיום, היא השיקול שעומד מאחורי האיסור לנשים להשתתף בלחימה/ בתפקידים קרביים מסוימים.

שכן הן במשפט העברי והן במדינת ישראל, אחד השיקולים לאיסור/ למניעה של נשים מהשתתפות בתפקידים קרביים כלשהם הוא הדאגה לשלום האישה.

מצד אחד, במשפט העברי אמנם לא כל השיקולים באים מתוך הדרגה לבטחון האישה, אך כן יש כאלו, כדוגמת האיסור הנובע מהמשפט "כל כבודה בת מלך פנימה".

במקביל, גם בצה"ל חלק מהשיקולים הם מתוך חשש לשלומה של האישה, כגון השיקול שבמידה ותחתום קבע בתפקידים מסוימים, בעתיד כאשר היא תרצה להיות אמא הדבר עלול לפגוע בה, וכן כדוגמת החשש שעלולה היא ליפול בשבי בתור אישה.

פרק 4: סיכום

לסיום, בעבודה זו חקרנו את המשפט העברי, וניתחנו את הנושא של "גיוס נשים לצבא" בעזרת תתי נושאים כמו נשיאת נשק על ידי אישה, פעולת ההריגה על ידי אישה, השתתפות בתפקידים עורפיים, וכן ניתחנו ביטויים שונים כגון "כלה מחופתה" ו"כל כבודה בת מלך פנימה".

כפי שנלמד, במשפט העברי אין האישה מורשת לצאת ולהילחם במלחמה. וכמו כן השתתפותה בתפקידים עורפיים מוטל גם הוא בספק.

בפרק גישת המשפט הישראלי, למדנו כי ישנה חובת גיוס לצה"ל במדינת ישראל, שחלה גם כלפי נשים. ובנוסף, חקרנו את השתתפות הנשים בתפקידים קרביים בצה"ל, ולמדתי כי ישנן יחידות מעורבות של נשים וגברים יחד, וכן קורסים כמו קורס חובלים וטייס שבעבר היו סגורים לנשים - נפתחו. כל זאת במקביל ללמידה על פסקי דין, הבנתם, והעזרות בהם להבנה רחבה יותר של נושא העבודה במשפט הישראלי.

כמו כן, בעבודה זו למדתי לחפש ולארגן את החומר הרלוונטי לו אני זקוק, וכן לנסות כמיטב יכולתי לכתוב עבודה יסודית ומקיפה שתמצא את "גיוס הנשים לצבא" במשפט העברי והישראלי, זאת בניגוד לעבודות קצרות וחפיפות שהתרגלתי לכתוב עד היום.

בנוסף לכך, כתיבת החלק של "גישת המשפט העברי" גרמה לי להבין בצורה טובה יותר ניסוחים וצורות כתיבה מורכבות בתוך השפה העברית, כמו ניסוחים של הרמב"ם לדוגמא.

רשימת ביבליוגרפיה

חקיקה

חוק שירות ביטחון התשמ"ו-1986

הזכות לשוויון במ"י- שוויון מגדרי

פסיקה

עתירה לקיומו של דיון נוסף בבג"ץ 2383/04 ליאורה מילוא נ' שר הביטחון

בג"ץ 4541/94 אליס מילר נגד שר הביטחון ואחרים

מאמרים וספרות מחקר

שירות נשים לוחמות בצה"ל- המהפכה הנבלמת- מיטל עירן-יונה וכרמית פדן

"על נשים, צבא, ושוויון"- שולמית אלמוג- בעקבות פד"י מילר נגד שר הביטחון ואחרים

משפט עברי

מקורות מהעבר

הרהמ"ח, הרדב"ז, הרמב"ם, "ספר החינוך", הראב"ד

מקורות מימינו

הרב צבי סגרון

הרב אמנון יצחק